

SOPRONI ARCOK

BOLODÁR ZOLTÁN

Civis Fidelissimus. Sterbenz Károly
(1901–1993)

Bevezetés

Amikor lehetőségem nyílt arra, hogy Sterbenz Károly műtermében – mintegy két hónap alatt – az általa készített több mint hétezer képet, vázlatot, rajzot, akvarellt, olajfestményt, grafikákat szemügyre vehettem, azon törtem a fejem, hogyan tudom megfogalmazni a nyilvánvalót. Merthogy a művész, amikor megválasztja témáit, figyelmével kiténtet helyszíneket, embereket, építményeket, élénk tárja lelkének legmélyebb esszenciáját. Kikristályosodik előttünk az ember, a szellem, elárulva értékteremtésének centrumát: Sopront. Számtalan Nagyszodát, Bástya utcát, Szent Mihály utcát tartottam a kezemben és rájöttem, hogy házától alig néhány száz méteres sugarú körben a város bőséges inspirációt nyújtott számára, kimeríthetetlen forrását adva munkáinak. Az utolsó alkalommal – szerencsére – egy levél is a kezembe akadt, amit Semsey Andor, a *Kisgrafika* című folyóirat szerkesztője és a Kisgrafika Barátok Körének vezetője írt Sterbenz Károly 80. születésnapja alkalmából. Így köszöntötte: „Ha szép városod megérdemelte a Civitas Fidelissima kiténtető elnevezést, úgy neked kijárna a Civis Fidelissimus cím, hiszen ha egy grafikabarát előtt Sopront említik, az feltétlenül Rád gondol, neved említése viszont mindig kapcsolódik legszebb vidéki városunkhoz.”¹

Ebben az évben emlékezünk a művész születésének 120. évfordulójára (1. kép). A jubileum arra bátorított, hogy áttekintsem életművét és összefoglaljam róla gondolataimat. Korábban Askercz Éva,² Szabó Jenő³ és Domonkos Ottó⁴ is írt róla a Soproni Szemlében. Bellák Gábor művészettörténész Sterbenz című könyvében rajzaiból és *ex libriseiből* válogatott.⁵ Orbán Anna *Ex libris Sterbenz* című kötetében egy hosszú élet gazdag termését foglalta össze a címben jelzett tárgykörben.⁶ Életrajza több helyen olvasható, ezért nem kívántam ismételni a korábban leírtakat. Szerettem volna leányával, Helene Polsterrel (leánykori neve: Sterbenz Ilona) beszélgetni és interjút készíteni, de a

¹ A levél egykori házában, a Ferenczy János utcai műtermében található. Magántulajdon.

² *Askercz Éva*: Műtermi beszélgetés a 92 éves Sterbenz Károllyal. Soproni Szemle 47. (1993), 232–235.

³ *Szabó Jenő*: Fél évszázada rajzol és fest Sterbenz Károly. Soproni Szemle 29. (1975), 264–272., *Szabó Jenő*: Sterbenz Károly kiállítása. Soproni Szemle 40. (1986), 355–357.

⁴ *Domonkos Ottó*: Sterbenz Károly múzeumi munkájáról (1951–1980). Soproni Szemle 65. (2011), 106–115.

⁵ *Bellák Gábor*: Sterbenz. Sopron, 2003. (a továbbiakban: Bellák 2003.)

⁶ *Orbán Anna*: *Ex Libris Sterbenz*. Egy 20. századi soproni mester munkái. Sopron, 2010. (a továbbiakban: Orbán 2010.)

1. kép. Sterbenz Károly, Fotó: Torma József, 1977 körül

koronavírus okozta vészhelyzet és a rendkívüli jogrend meghiúsította a találkozást. Úgy döntöttem, hogy írásomban azt részletezem, milyen érzelmi töltet motiválhatta, és az általa képviselt műfajokról, művészetéről milyen jellegzetességek fogalmazhatók meg.

Hatások

Sterbenz Károly a 20. század első napján született. Az azt követő évtizedek alatt a művészetekben zajló forradalmi változások sora más utakra is ösztönözhetette volna mind a festészetben, mind a grafikában. Ennek ellenére egy életen át megmaradt saját képi világánál, amihez szinte kizárólagosan Sopron és tágabb környéke adta a motivációt. Ez a szívéhez közelálló tájék nemcsak a mai Magyarországot jelentette, hanem Ausztria burgenlandi településeit is. Borbolya (Walbersdorf), Borostyánkő (Bernstein), Doborján (Raiding), Felsőpulya (Oberpullendorf), Fraknó (Forchtenstein), Kismarton (Eisenstadt), Nagyhöflány (Großhöflein), Nagymarton (Mattersburg), Ruszt (Rust) csak néhány településnév a teljesség igénye nélkül. Fiatalemberként élte át a trianoni döntés következményeit és a népszavazást, Sopron és a Fertő tó környékére élete végéig egy egy-

séggként tekintett. Ebből következően szüntelenül járta Burgenland közeli településeit, rajzolta, festette a magyarországiak mellett az ottani falvakat. Ebben az egymást követő rendszerek – még a vasfüggöny sem – akadályozhatta meg. Megrendelői körének egy jelentős része is ebből a régióból származott.

Bár a 19. század utolsó harmadától a látszati ábrázolást kezdte felváltani a modernizmus számos irányzata és a redukált ábrázolásmód, ő a hagyományos látásmódból építkezett. Fiatalon megtalálta stílusát, amihez érzelmileg is kötődött. Több példát hozhatok arról, milyen volt megközelítési módja. 1979-ben készített egy olajfestményt, amelynek címe *Szüreti kocsi*. Az életkép egy jellegzetes soproni helyszínt, egy általa is megtapasztalt kor miliójét ábrázolja (2. kép). Amikor készült, még láthattunk hasonló jeleneteket a Bástyá utca környékén, de a város múltját kutató lokálpatrióta hamar felfedezi, hogy a festmény hozzávetőlegesen 50 évvel korábbi állapotot rekonstruál. A közepes méretű festmény több mint felét a kép háttere adja, a középső harmadban az élénk táruló város látványa ragadja meg a tekintetünket. Centrumában a Várostorony, de a Keresztelő Szent János-templom, az Evangélikus templom, a Kecské-templom és a Szent Mihály-templom is megjelenik. Halványan látjuk a Széchenyi tér két legmagasabb épületét, a Postapalotát és a Domonkos templomot. A kék eget többé-kevésbé homogén módon takarja egy zivatarfelhő. A kép hangsúlyos eleme a lovakkal húzott szekér, amelyen a boroshordó mellett a szüretelés egyik munkafázisát, a csömöszölést⁷ végzi a poncichter. Jellemzően háború előtti kort idéz a jelenet, a szállítóeszköz, a borosgazda öltözete. A kép bal szélén szerényen meghúzódva a piktor, Sterbenz Károly látható, aki több alkotásán is megjelenítette önmagát.

Ezt a tényt több festménytulajdonos visszaigazolta, az ő tulajdonukban lévő képeken is látható a művész. A festő állványát a soproniak számára ismerős helyszínen állította fel, a „Festők padjánál” (3. kép). Mende (Mühl) Gusztáv 1927-ben Bécsi utcai háza felett műtermet épített, amelyből hasonló panorámát láthatott.⁸ Mühl Aladár, aki Bécsi utcai házában élt és a Kis-Mélyút közelében kerttel rendelkezett, szintén szívesen ült le a legendás padra, ahonnan a művészek és a szerelmesek még ennél is magasabbról csodálhatták a várost.⁹ A festményen egy korábbi állapotra utal a farácsos kerítés, amely az 1950-es években már téglakerítés volt. Kovács Károly 1958-ban a Bástyá utcáról készített fényképe is igazolja ezt a tényt, mivel azon kőből készült kerítés áll.¹⁰ Sterbenz Károly valahol a Kis-Mélyút kezdetén állva festhette képét, ezt a nézőpontot más munkáiban is használta. Több vázlatot készített lovas szekerekről, szőlőmunkát végző emberekről, de a teljes kompozíció látképének megfestését Diebold Károly inspirálhatta, aki már korábban, a háború előtt is számos időpontban fényképezett itt.¹¹ Jól ismerték egymást, és később, amikor

⁷ A szőlőszemek sajtolás előtti összezúzását nevezzük csömöszölésnek.

⁸ Soproni Múzeum, Storno-gyűjtemény, Leltári szám: S.2015.50.1, Storno Miksa fényképe, készült: 1927. augusztus 22., felirat: Mühl Gusztáv építkezése.

⁹ Mühl Aladár egykori tanítványának szóbeli közlése alapján.

¹⁰ Kovács Károly fotóművész fényképe alapján, készült: 1958., magántulajdon.

¹¹ Soproni Múzeum, Fotótár, Leltári szám: SOM-AF 20501, Diebold Károly fotográfus egy hasonló, kiválasztott látképe a Bástyá utca környékéről, készült: 1937.

2. kép. Sterbenz Károly: Szüreti kocsi, készült: 1979., magántulajdon, Fotó: Bolodár Zoltán

1952-ben a múzeum lett Sterbenz Károly munkahelye, alaposabban tanulmányozhatta Diebold fotóit. Több festményének nézőpontja és látképe is hasonló.

A *Szüreti kocsi* tömörítve jeleníti meg a „sterbenzi” jellegzetességeket. Hétköznapi, az emberek által megszokott látásmód és látószög, háttérben a város, az ismerős, szeretett hely, jellegzetes épületek és emberek, nyugalom, a városhoz illő őszi – jelen esetben kora-őszi – esemény, a szüret. Sterbenz a képen egy letűnő világ, gyermekkora emlékképeit jelentette meg „olyannak, amilyenek már csak az én korosztályom ismeri – ez lokálpatrióta kötelességem.”¹² Az ősz Sopron festőinek kedves évszaka. Ifjú Storno Ferenc is hasonló őszi atmoszférát ábrázolt egy 1907-ben készített látképén.¹³

Sterbenz születésekor a sokszorosított grafikára – amiben ő leginkább ki tudott teljesedni – már egyértelműen önálló művészetként tekintettek. A 19. század utolsó harmadában megélénkült a művészek érdeklődése az amúgy már régóta ismert eljárások iránt, egyre többen készítettek művészi célú grafikákat úgy, hogy az ne a megszokott nyomdai sokszorosítás igényét szolgálja.¹⁴ Ekkor még vita tárgyát képezte, hogy mennyiben tekinthető a műfaj művészeti alkotásnak, de gondoljunk a fotográfiára, ahol ugyanez a vita végbement: műalkotást hoz létre, vagy csak a körülöttünk lévő világ másolóeszköze

¹² Kisalföld 35 (1979), 305., december 31. 9.p., „Soproni évtizedek. A kis formák mestere.”

¹³ Soproni Múzeum, Storno-gyűjtemény, Leltári szám: S.84.485.1, Sopron rekonstruált látképe, alkotó: ifj. Storno Ferenc.

¹⁴ *Földi Eszter: A vizuális kultúra változásai. In: A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet. Szerk.: Sisa József. Osiris Kiadó, Budapest, 2018., 737.*

3. kép. A festők padja. 1942. (Fotó: Diebold Károly), Soproni Múzeum, Fotótár, Lelt. sz.: SOM-AF 18999

a fényképezőgép? Amikor Sterbenz Károly befejezte tanulmányait és munkához látott, ezek a ma már evidensnek tűnő kérdések és viták eldőlték. A fényképezésben egyik ilyen mérföldkő volt a Fotó-szecesszió csoport megalakulása 1902-ben, ami a fotográfia művészetként való végleges elfogadásának egyfajta határvonalát jelentette.¹⁵ A sokszorosított grafika a 20. század elején Magyarországon is elismert művészeti ággá vált. Ugyanakkor elindult számos „izmus” térhódítása. Közülük az expresszionizmus tolmácsolására a fémetszet kifejezetten alkalmas volt.

Sterbenz Károly az Iparművészeti Iskolában festő-grafikusként¹⁶ végzett, és az ott eltöltött évek alatt – 1917 és 1921 között – egy életre megtalálta egyedi stílusát.¹⁷ Rajzai és akvarelljei már ekkor azokban a műfajokban és stílusban születtek, amelyekben idős koráig alkotott. Az 1910-es évek végén rajzolt vázlatkönyveiben számtalan portré és zsánerkép tanúskodik erről. Találunk tájképet, látképet, triptichont – amely formát több ké-

¹⁵ Aaron Scharf: Művészet és fotográfia. In: Fotóelméleti szöveggyűjtemény. Szerk.: Bán András, Beke László. Enciklopédia Kiadó, 1997., 37.

¹⁶ Sterbenz Károly munkakönyve. Végzettség megszerzésének időpontja: 1921.06.18., bejegyzés alapjául szolgáló okirat: végbizonyítvány. Magántulajdon.

¹⁷ Iparművészeti Főiskola igazolvány, amely a fél éveket igazolja. Magántulajdon.

sőbbi képénél, és a grafikában is alkalmazta. A soproni helyszínek közül kiemelhetjük az Erzsébet-kertet vagy az Amfiteátrumot, utóbbit többször, több nézőpontból is megfestette. Tanulmányai befejezését követően folyamatosan kapott megrendeléseket. A soproni népszavazás alkalmából emléklapot készített 1922-ben¹⁸ (4. kép), 1925-ből cégtábla terveket találtunk munkái között.¹⁹

Sterbenz Károly már 1917 őszén tervezett *ex librist*.²⁰ Abban, hogy a grafika és azon belül az *ex libris* a 30-as évektől fő műfajává vált, jelentős szerepe volt az 1924-ben Sopronba települt Holl Jenő vasútigazgatónak, aki több ezer darabos *ex libris* gyűjteménnyel rendelkezett, ami nemzetközileg is értékes volt, így hatása volt abban, hogy erre a területre irányult a fiatal művész figyelme.²¹ Az első világháború utáni helyzetben a festők nem számíthattak intézményi megrendelésekre, így alkalmazkodniuk kellett a mindenkori kereslethez. Az *ex libris* műfaja e tekintetben kedvező lehetőséget jelentett, átmenetként az alkalmazott grafika felé, ami érzékeny határterületen mozgott a magas kultúra és a tömegkultúra igényeinek kielégítésében. Sterbenznek is ezen a határon kellett a későbbi évtizedekben egyensúlyoznia, mivel megélhetését többnyire megrendelői biztosított

4. kép. Sterbenz Károly: Emléklap a soproni népszavazás emlékére. Soproni Múzeum, Aprónyomtatványok, Lelt. sz.: SOM-A 2015.198.1

¹⁸ Soproni Múzeum, Helytörténeti gyűjtemény, Aprónyomtatványok, Leltári szám: SOM-A 2015.198.1, Sterbenz Károly grafikája a népszavazásról.

¹⁹ Sterbenz Károly vázlatkönyve. Magántulajdon.

²⁰ Sterbenz Károly vázlatkönyve. Magántulajdon.

²¹ *Bellák* 2003. 6.

ták. Az egyedi darabok mellett gyakran készített meghívókat, tájékoztató kiadványokat, „szóróanyagot”, valamint tablóképeket és családfákat osztrák és magyar ügyfelek számára. Ma is gyakori, hogy egy grafikusnak megélhetést biztosító munkákat kell elvállalnia, amelyeknél a művészi minőség mellett elvárás a megrendelő kívánságainak teljesítése.

A művész édesapja ifjú Storno Ferenc mellett dolgozott, aki a bécsi akadémián végezte tanulmányait. Sterbenznek a múlt iránti elköteleződése bizonyára a mellettük eltöltött években látottakból eredeztethető. Barátjával, Mühl Gusztávval együtt maga is jelentkezett a bécsi akadémiára, azonban egyikük sem nyert felvételt.²² Az impresszionizmus a 19. század utolsó harmadában sikeresen megingatta az akadémista szemlélet bástyáit, de még sokáig hatott a régi formanyelv. Ez nem feltétlenül a történelem egy-egy dicső, vagy tragikus pillanatának megörökítését jelentette, hanem a témák kiválasztását, stílusbeli és technikai megformálását. Az ifjú Storno Ferenc és édesapja által teremtett közeg és a soproni közönség múlt-szeretete Sterbenz Károlyt egy hagyományosabb látásmód továbbvitelére predesztinálta képi világában a korábbi évtizedek hangulatának felelevenítésére. 1917-ben egy tükröt tervezett, amely antikizáló, historizáló stílusjegyeket mutatott (5. kép). Ez is utal a tárgytervezéssel is foglalkozó Storno család hatására, ahogy a vázlatkönyvében látható rajz is, amelyhez feljegyzi, hogy egy Storno-vázlatkönyv után készítette.²³

Festészete, rajzai

Témáiban Sterbenz a 19. századi polgári életképekből merített, a biedermeier és a veduták (városképek) hangulatát, kompozíciós mintáit követte. Vázlatkönyveibe lemásolta a „nagy elődök” remekműveit, az állami művészoktatásban és az ifjú Storno mellett eltöltött években az akadémikus ábrázolás és látszati megjelenítés eszközeivel festette és rajzolta képeit, keltette életre alakjait, kialakítva ugyanakkor saját, jellegzetes formanyelvét. Egyfajta soproni „paysage intime”²⁴ formálódott a keze nyomán a bécsi külváros jellegzetességeivel, ahogy a 19. századi tájképfestők láttatták a paraszti idill világát. A poncichertek és gazdapolgárok képein idillinek tűnő, a valóságban fáradtságos, sokszor nehéz életét örökítette meg, festményeit nézve mégis visszavágyunk azok világába, mintha régen minden szebb és jobb lett volna.

Az 1970-es, 1980-as évek gyökeresen megváltozott időszakában is visszatér kedves témáihoz, amikor Sopron már sok tekintetben nagyvárosi arculatot hordozott. Az emberek többsége gyárakban dolgozott, igazodni kellett a tömegközlekedési eszközökhöz, a munkásjáratok ezeket szállították a külső iparkerületekre. E „modern” világ ellenpontjaként ő a háború előtti Sopront mutatta meg, amely még emberközpontú, ahol a napkeltevel nyílik a szemünk és a napnyugtával térünk nyugovóra, napi teendőinket saját dön-

²² Orbán 2010. 11. p.

²³ Sterbenz Károly vázlatkönyve. Magántulajdon.

²⁴ A barbizoni festők által kifejlesztett egyszerű, hangulatos tájbrázolás.

5. kép. Tükör terve. (Sterbenz Károly, 1917.)

téseink határozzák meg. Festményein hasonlóságot fedezhetünk fel a 19. század második felétől megjelenő zsánerfestészet azon válfajához, amely népi, polgári életképekben mutatta be a vidéki élet tipikus eseményeit. Ez az irányzat is az akadémiai festészet tradícióit alkalmazta és a nagyközönség népeleti képek iránti érdeklődését szolgálta ki. Képviselői egy speciális népréteg mindennapjait mutatták be.²⁵

Sterbenz megérezte a lokálpatrióta soproni polgárok ilyen irányú igényét, megfelelően a valós keresletnek, festette zsánerképeit. A mai napig számos borozóban és otthonban függenek a falakon alkotásai, melyek kifejezően közvetítették ennek a letűnő világnak idealizált képét, a környezetet, az öltözködést és a tevékenységet, amelyek a mindennapjaikhoz tartoztak. Az ember az életképnek hol meghatározó eleme, hol csak staffázs, a hangulatot fokozó képelem. Az ő alakjai nem a szabadban almanachot olvasó, vagy a város melletti dombon sétáló polgárok, akik a kilátást csodálják, ahogy a biedermeier képeken és a vedutákon „megszoktuk”. Nála lovas szekeret vezető és boroshordót szállító férfiakat látunk, vagy a Szent Mihály utcán kosárral a fejükön ballagó asszonyokat, akik a piacra, vagy piacról szállítják a portékát. Ezt az emlékképet Diebold Károly és Csatkai Endre is megörökítette fényképezőgéppel a Pihenőkereszt környékén. Dolgos hétközna-

²⁵ Hessky Orsolya: A zsánerfestészet és változásai. In: A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet. Szerk.: Sisa József. Budapest, 2018., 692–695.

6. kép. Sterbenz Károly festménye a Lövér Szálló ebédlőjében. 1937. (Fotó: Diebold Károly), Soproni Múzeum, Fotótár, Lelt. sz.: SOM-AF 19936

pok, mégis idilli világ, melynek kitüntetett pillanatai, amikor a poncichter megkóstolja az újbort, vagy a várkerületi piacon felesége eladja a megtermelt zöldséget.

Sterbenz fáradhatatlanul gyűjtötte a helyszíneket, mint aki a változást szeretné megállítani, az elveszett, megszokott állapotot megőrizni. Számos jellegzetes nézőpont részben az ő munkái révén vésődött mélyen a tudatalattinkba. Ilyen a Tűztorony az Előkapuval, vagy a Kolostor utcából, de említhetnénk az Amfiteátrum látványát a Patak utca irányába. 1956 után számos külföldre szakadt magyar rendelt tőle grafikát a Tűztoronyról, hogy emlékeztesse őket az elhagyott hazára, városra. A hatást munkáin a megszokott látásmód felidézése biztosította. Gyakran használta a három képből álló triptichon formát. Ilyenkor a középső részen többnyire a város panorámáját festette meg, a két szélső kép pedig valamilyen zárt vagy szabadtéri életkép volt, szűkebb és közelebbi látószöggel, ami a kompozíció keretezését adta. Gyakorta keverte a látképet és az életképet, több esetben nehéz megmondani, hogy a tájban az ember adja a főtémát, vagy csak kiegészítő, hangulatkeltő figura. A látványt rendszeresen torzította, mert a rendelkezésre álló felület nem engedte meg, hogy a képkivágás az eredeti arányokkal megjeleníthető legyen. A háború előtt kérték fel egy festmény elkészítésére a Lövér Szálló éttermének díszítésére (6. kép). A kompozíció nem egy nézőpontból készült, nem egy valós látványt komponált meg, hanem a Virág völgy és a Pihenőkereszt nézeteit egyesítette. Az atmoszféra és a közismert, sopronias sztereotípiák ötvözéséből teremtett kép megalkotása volt a célja.

Nagy gondot fordított a soproni polgár alakjának megformálására. Egy-egy festmény, rajz kialakítása előtt több tervet is készített. Ahhoz, hogy a megfelelő karaktert a megfelelő élethelyzetben megtalálja, többször skiccelte fel az embert. A tervezett figurát

lerajzolta mezőgazdasági munka közben, az utcát seperve, borozgatás közben. A végleges alak kialakításához sokszor vázolta fel a testtartást, a gesztust. Maga is kedvelte ezeket a helyszíneket és egyéniségeket. Jó barátja volt Bruckner Frigyes, akinek borozójában a Rákóczi utca 17-ben rendszeresen megfordult. Több képet festett számára, amelyek mai napig a borozó falait díszítik (7. kép). Valószínűleg az ott eltöltött időt is kihasználta, hogy megtalálja a tökéletes soproni arcot következő művéhez. Munkája során fotókat is felhasznált. Hagyatékában találtam olyan vázlatot, amelyekhez megjegyzésként odairta: „Dr. Friedrich Károly felvételei után” (8. kép). Ebben követte nagy festőnket, Munkácsy Mihályt, aki alakjainak elkészítéséhez több művénél is használta a fényképezés adta lehetőségeket és számos fotótanulmányt készített. Sokszor, sok helyen készített vázlatokat, terveket, hogy azokat akár később, évek múlva is fel tudja használni. Az egyes motívumok, testtartás, az élet megpróbáltatásaiban barázdált homlok, az elgyötört, sokatmondó arcvonások megtalálásához, kiváló lehetőséget adott a fotó és a Buschenschankok félig zárt világa, ahol mindenki ismert mindenkit! Az újonnan megjelent látogatót fenn tartással fogadták mindaddig, amíg meg nem ismerték, honnan jött és mivel foglalkozik.

Mai napig látjuk ezek hangulatörző példáit a városban. A fapadokkal berendezett udvart, vagy borozószobát az udvar hátsó részében. A falakon ott függenek a festmények, amelyek bevésődtek a soproniak tudatába, kedvező áron kapható bor és hagymás zsíros kenyér. A fizikai munkát végzőtől az értelmiségig mindenki megfordul ezekben a hangulatos borozókban, amelyek kevésbé a fiatalok, inkább az élettapasztalattal bíró középkorú vagy idősebb emberek törzshelyei. Beszélgethetnek a hétköznapiokról, politikáról, egymásról. Ez az a világ, amit ő szeretett és megörökített, ami napjainkig része a város életének. A portrék, munkáról készített képek és az utcai zsánerek mellett a pihe-nés idején, egy időtlennek tűnő pillanatban örökítette meg a város jellegzetes alakjait. A magyar művészettörténetben nagy hagyománya van ennek a műfajnak. Hollóssy

7. kép. Sterbenz Károly festménye a Bruckner borozóban. Sorpon, II. Rákóczi Ferenc utca 17.
(Fotó: Bolodár Zoltán, 2021.)

8. kép. Sterbenz Károly vázlatai dr. Friedrich Károly felvételei alapján

Simon festményén például (*Kocsmában mulatozók*, 1888.), nem csak a kocsmajelenet ismerős, de a fejét kezére támasztó vendég karaktere is. Soproni fotós analógia: Rupprecht Mihály, akinek a beállított zsánerfotói között találhatunk pincében borozgató gazdákat.

Kevésbé köztudott, hogy Sterbenz Károly tanulmányai befejezésétől egészen az 1950-es évek végéig rendszeresen rajzolt aktokat. Saját elmondása szerint Sopronban sikeres aktkurzust is vezetett²⁶ (9. kép).

²⁶ Kisalföld 48 (1993), 45., február 23. 6.p., „Sterbenz Károly. Sopron bohém festője.”

9. kép. Sterbenz Károly: Női akt, 1931.

Az Erzsébet Kórház kápolnájának mennyezet festési tervét 1929-ben készítette, majd festette meg.²⁷ Ettől kezdve templomokban is dolgozott az 1930-as évektől az 1960-as évek elejéig. Egyházi témájú munkái közül a legismertebbek a Szent István-templomban készített freskók, amelyeket 1945 és 1961 között festett (10. kép).²⁸ A falképfestés egy másik területén is jeleskedett, a városi üzemek kérték fel kultúrházaik, kultúrtermeik dekorálására. A Vasárugyár, a későbbi Elzett kultúrtermét 1952-ben díszítette, amely a Sopronban ritkának számító szocialista realizmus egyik példája.²⁹ Magam néhány éve jártam ott, a falkép ma is látható. A háború után a megélhetésért küzdve, sok neves művész kényszerült az 50-es években ilyen megrendeléseket teljesíteni.

Sokszorosított grafikáiról

Sterbenz Károly saját bevallása szerint a 20-as évek végén kezdett komolyabban foglalkozni a műfajjal, bár korábban is készített alkalmanként grafikát. Feltételezhetjük, hogy felismerve a keresletet, megtalálta azt a területet, amivel megélhetését is biztosíthatta. Az első világháború utáni években a művészvilág nem volt elkényeztetve megrendel-

²⁷ A kápolnát a háború után megszüntették.

²⁸ Tervek, dokumentumok alapján, amelyek a hagyatékában megtalálhatók. Magántulajdon.

²⁹ A Soproni Vasárugyár kultúrterem festésének terve, 1952. Magántulajdon.

10. kép. Sterbenz Károly készíti a freskókat a Szent István-templomban. 1960. június 5.
(Fotó: Adorján Attila), Soproni Múzeum, Fotótár, Lelt. sz.: SOM-AF 67851

sekkel, a freskófestészet is háttérbe szorult,³⁰ így a díszítő- és freskófestéshez értő szakember nem találhatta meg a megélhetését az egyházi vagy szakrális festészetben sem. Ugyanakkor az 1930-as évek elején megjelentek azok a gyűjtők, akik lelkesen bővítették kollektcióikat kisgrafikákkal, ezen belül alkalmi grafikákkal és könyvjegyekkel. A műfaj rajongói Sopronban is sokasodtak, lehetőséget és kerestet nyújtva a művészeknek. Így a festés mellett – szinte egy csapásra – a grafika lett az elsődleges műfaja. A Magyar Művészet folyóiratban B. Soós Rezső 1938-ban már a legjobbak között emlegette, a legújabb tehetségek között sorolta fel.³¹

Stílusa ebben a műfajban sem változott. 1993-ban így nyilatkozott a sajtónak: „A modernkedéssel csinján bánjanak, először rajzolni kell jól tudni, aztán absztrahálni.”³² Tekintethetjük ezt *Ars poeticának* is. Véleménye szerint nem a modernizmust kell minden áron, akár divatból, akár a magas művészet látszatát keltve követni. Összegyűjtött levelezése és prospektusai arról árulkodnak, hogy folyamatos kapcsolatban volt a kortárs művészekkel, ismerte a szakma legjobbjait, akik közül többen voltak az újabb trendek, az „új tár-

³⁰ Sinkó Katalin: Allegóriák a társadalmi nyilvánosság keretei között. In: A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet. Szerk.: Sisa József. Budapest, 2018., 118.

³¹ B. Soós Rezső: Modern magyar kisgrafika. Magyar Művészet 14 (1938), 348. p.

³² Kisalföld 48 (1993), 45., február 23. 6. p., „Sterbenz Károly. Sopron bohém festője.”

gyiasság” vagy az expresszionizmus követői. Ő mégis az elmúlt évszázadok hagyományát vitte tovább és a historizmus jegyeit látjuk nyomatain. Fametszeteket, rézmetszeteket és rézkarcokat készített. Figyelembe véve a megrendelők igényeit, talált lehetőséget arra, hogy szabadon, tisztán művészi szándékkal alkosson. Tájképeinek, látképeinek, életképeinek felfogása nagyon hasonló rajzaihoz, festményeihez (11. kép). Kivétel *Szántás* című metszete, amely modernebb felfogású és nagyon kifejező, rá nem jellemző módon, alsó nézőpontból mutatja a szántó parasztot³³ (12. kép).

A legnagyobb – nemzetközi – sikert *ex librisei* és alkalmi kisgrafikai érték el. Ahogy egy interjúban elmondta, e műfajban a kihívást a kompozíció elemeinek képbe illesztése, kedvező összhangba hozása jelentette, a sűrítés úgy, hogy a lényegi részek egységes képpé álljanak össze. Sokféle igénynek kellett megfelelni. Mit szeretne látni a megrendelő: „a város egy-egy részlete, foglalkozásának jele, családjának címere, az esemény (esküvő, keresztelő) ábrázolása stb.” Kisgrafikáinak jellegzetes elemei közé tartozik néhány gyakran alkalmazott motívum, a növényi indák, szőlővessző levelekkel és szőlőfürtökkel, címer, szalag, felirat, a címertanból is ismert mottó, amit többnyire a címerpajzs alatt jelenített meg feliratként. Szinte elmaradhatatlan kellék a szalag, vagy a feliratmező, amelyek a felirat háttérét adták. Ezekkel zárta, keretezte fő témáját. Az *ex libriseknél* elmaradhatatlan tárgy volt a könyv. Személyre szóló grafikái számos egyéni jellegzetességre utaltak. Mi a tulajdonos foglalkozása, mit tart magáról fontosnak? Mire büszke, milyen-

11. kép. Sterbenz Károly: Bánfalva látképe. Soproni Múzeum, Képzőművészeti gyűjtemény, Lelt. sz.: SOM-KP 55.97.1, rézkarc

³³ Soproni Múzeum, Képzőművészeti gyűjtemény, leltári szám: SOM-KP 2017.2.33, Sterbenz Károly fametszete *Szántás* címmel.

12. kép. Sterbenz Károly: Szántás. Soproni Múzeum, Képzőművészeti gyűjtemény,
Lelt. sz.: SOM-KP 2017.2.33.1, fametszet

13. kép. Sterbenz Károly: Városkép a Bécsidombról. Soproni Múzeum, Képzőművészeti gyűjtemény,
Lelt. sz.: SOM-KP 59.9.1, akvarell

14. kép. Sterbenz Károly: Festőköz. 1982. Magántulajdon.

nek szeretne látszani? Sokféle olvasat és sokféle motiváció jelent meg ezekben a miniatűrökben úgy, hogy azok jól felismerhetők legyenek a leendő tulajdonos ismerősi, baráti körében.

Hasonló motivációk jelentek meg a műtermi fotográfálás esetében is. Az egészalakos polgári portrén elhelyezett tárgy az ábrázolt személyről árulkodott. Mindkét műfaj egy kor társadalmát, a benne élő emberek jellegzetességeit, a velük szemben támasztott elvárásokat mutatja be. Sikknek számított Diebold Károly műtermében megfordulni, Sterbenz Károlynál grafikát készíttetni. Ismert soproniak fordultak meg nála, így alkotásai egyfajta keresztmetszetét mutatják be a korszak és Sopron társadalmának. Temérdek plakát, vezető, programfüzet, turistáknak készült szórólap készült általa, amelyeken a neve ritkán szerepel, vagy csak az SK megjelölés miatt tudjuk azonosítani. Lehetetlen vállalkozás lenne, minden kiadványt felsorolni, ami az ő rajzával jelent meg, de egyről semmiképpen nem szeretnék megfedkezni! Szabó Jenő *Lövér* című könyvét is ő illusztrálta.

Utószó

Sterbenz Károly minden egyes alkotása mellett feltüntette a napot, amikor készítette, a vázlatkönyveiben pedig számtalanszor utólagos megjegyzést is fűzött a rajzokhoz, akár évtizedekkel később. Mint aki nyilvántartást vezet a tárgyairól és ismerőseiről. Az Erzsébet-kertben álló Nepomuki Szent János-szoborhoz – amiről 1929. augusztus 5-én készített vázlatot, odaírta: „Lebombázva 1944.” Mende Gusztávról 1920. március 8-án készített rajzához ezt írta: „+ 1963. XII. 12.” A Várostorony szobáját is lerajzolta akkor, amikor még volt toronyőrszolgálat. Az 1930-as években ez a több évszázados munka megszakadt, szükségtelessé vált. Rajzai, festményei, grafikái a 20. századi Sopron rendkívül részletes „katalógusát” adják, még fényképezőgéppel is nehéz lett volna ilyen részletes „listát” adni, amelynek minden egyes darabja mögött ott van a szeretett ember, a kedves hely, egy békésnek, boldognak gondolt világ és az elmúlás.³⁴

³⁴ Sopron város 1979-ben „Pro Urbe Sopron” oklevéllel és emlékéremmel ismerte el munkásságát.